

HİSSE SENEDİ SATIŞLARINDAN DOĞAN KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ

İmral DURAN*

1. Giriş

Bilindiği gibi, Gelir Vergisi Kanununda gerçek kişilerce elde edilen hisse senedi satışlarından doğan değer artış kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin hükümler yer alırken, kurumlarca elde edilen bu nitelikteki kazançların vergilendirilmesi ise Kurumlar Vergisi Kanununda farklı esaslara bağlanmıştır. Yazımızda genel hatları ile söz konusu kazançların gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerince vergilendirilmesi üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda, bu kazançların vergilendirilmesine ilişkin olarak yapılan değişikliklerin tarihsel süreci hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2. Kurumlar Vergisi Mükelleflerince Hisse Senedi Satışından Elde Edilen Kazançların Vergilendirilmesi

2.1. 1/1/2002-31/12/2003 tarihleri arasında uygulanan mevzuat

Mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun geçici 28 inci maddesinin (a) bendinde, 1/1/1999 - 31/12/2004 tarihleri arasında uygulanmak üzere, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın, satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmının kurumlar vergisinden müstesna olduğu; kurumların iki tam yıl süreyle aktifinde yer almayan iştirak his-

* Gelir İdaresi Başkanlığı – Kurumlar Vergisi ve Menkul Değerler Müdürü

selerinin satışından elde ettikleri kazançlar ile menkul kıymet ticareti ile uğraşan kurumların ellerinde bulundurdıkları değerlerin satışından elde ettikleri kazançların istisna kapsamı dışında olduğu hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca, sermayeye eklenen bu kazançların beş yıl içinde herhangi bir suretle işletmeden çekilmesi veya bu süre içinde işletmelerin tasfiyesi halinde, bu kazançlar o yılın kazancı sayılarak vergiye tabi tutulmaktadır.

Anılan maddede, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin satışının vadeli yapılması halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarı ilgili yıl kurum kazancından indirilebilmektedir.

Görüleceği gibi, tam mükellef kurumun aktifinde yer alan iştirak hisselerinin (ÇEAŞ ve KEPEZ T. A.Ş. hisselerinin), kurum aktifinde iki yıl (730 gün) bulunmuş olması şartıyla satıştan doğan kazancın satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmı kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.

2.2. 1/1/2004 tarihinden sonra uygulanan mevzuat

Yukarıda yer alan mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun geçici 28 inci maddesinde yer alan düzenleme, 1/1/2005 tarihinden geçerli olmak üzere 5281 sayılı Kanunun 31 inci maddesiyle mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa eklenen 8/12 nci maddesiyle sürekli hale getirilmiştir.

Anılan maddede, kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisselerinin satışından doğan ve sermayeye eklenmesine karar verilen kazançların istisna kapsamında olduğu belirtilerek, dar mükellef kurumların da anılan istisnadan yararlanmaları sağlanmıştır.

Bu hükme göre, iştirak hisselerinin kurum aktifinde en az iki tam yıl süreyle (730 gün) bulunma şartı korunurken, sermayeye ilave şartında değişiklik yapılarak, kazancın elde edildiği yılda sermayeye eklenmesine karar verilmesi ve izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar sermaye artırımının gerçekleştirilmesi şartı ihdas edilmiştir. Sermaye artışının bu süre zarfında yapılmaması halinde, serma-

yeye eklenmeyen kazanç kısmı için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılmaktadır.

Diğer taraftan, bu kazançların özel bir fon hesabında tutulacağı; sermayeye eklenen veya fon hesabında tutulan kazançların beş yıl içinde; herhangi bir suretle işletmeden çekilmesi, dar mükellef kurumlar tarafından yurt dışına transfer edilmesi veya bu süre içinde işletmelerin tasfiyesi (devir, birleşme ve bölünme halleri hariç) halinde, bu kazançlar o yılın kazancı sayılarak vergiye tâbi tutulmaktadır.

Ayrıca, menkul kıymet ticareti ile uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışında tutulmuştur.

2.3. 1/1/2006 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe giren 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan düzenleme

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde, kurumların, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların %75'lik kısmı istisna kapsamına alınmıştır.

Bu istisna, satışın yapıldığı dönemde uygulanmakta ve satış kazancının istisnadan yararlanan kısmı satışın yapıldığı yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulmaktadır. Ancak satış bedelinin, satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmesi şarttır. Bu süre içinde tahsil edilmeyen satış bedeline isabet eden istisna nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır.

Görüleceği üzere, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5/1-e maddesi ile getirilen düzenlemede sermayeye ekleme şartı kaldırılarak istisna kazancın pasifte özel bir fon hesabında tutulması yeterli görülmüş, ayrıca istisna kazanç tutarı, satıştan doğan kazancın %75'i ile sınırlandırılmıştır.

İstisna edilen kazançtan beş yıl içinde sermayeye ilave dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilen veya işletmeden çekilen ya da dar mükellef kurumlarca ana merkeze aktarılan kısım için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılmaktadır. Aynı süre içinde işletmenin tasfiyesi (bu Kanuna göre yapılan devir ve bölünmeler hariç) halinde de bu hüküm uygulanmaktadır.

Diğer taraftan, bedelsiz olarak veya rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle itibarî değeriyle elde edilen hisse senetlerinin elde edilme tarihi olarak, sahip olunan eski hisse senetlerinin elde edilme tarihi esas alınırken; devir veya bölünme suretiyle devralınan iştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri ile rüçhan haklarının satışında iki yıllık sürenin hesabında, devir olunan veya bölünen kurumda geçen süreler de dikkate alınmaktadır.

Ayrıca, menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

3. Gelir Vergisi Mükelleflerince Hisse Senedi Satışından Elde Edilen Kazançlar

3.1. 1/1/2002 - 31/12/2003 tarihleri arasında uygulanan mevzuat

4444 sayılı Kanunla 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 56 ncı madde ile 1999-2002 yıllarında elde edilen “Değer Artış Kazançları”nın vergilendirilmesine ilişkin hükümler düzenlenmiştir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun geçici 56/D-1 maddesinde, ivazsız olarak iktisap edilenler hariç olmak üzere; hisse senetlerinin iktisap tarihinden başlayarak üç ay içinde veya iktisaptan evvel elden çıkartılmasından sağlanan kazançlar ile diğer menkul kıymetlerin (menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgeleri hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar, değer artış kazancı olarak tanımlanmıştır.

Hisse senetlerinin elden çıkartılmasının değer artış kazancının konusuna girebilmesi için bu kıymetlerin iktisabının ivazlı olması gerekmektedir. Eğer ivazsız bir şekilde iktisap edilmişse bunların elden çıkarılmasından doğan kazançların değer artış kazancı olarak vergilendirilmeleri mümkün değildir.

Ayrıca, hisse senetlerinin iktisaptan evvel veya iktisap tarihinden başlayarak üç ay içerisinde elden çıkartılmış olması gerekmektedir. Eğer, hisse senedi iktisap tarihinden itibaren üç ay geçtikten sonra elden çıkartılmışsa, bundan doğan kazanç değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecektir.

Hisse senedi iktisap tarihinden, hisse senedi alım sözleşmesinin tarihinin anlaşılması gerekmektedir. Eğer, hisse senedi şirket bünyesinde birikmiş sermaye yedekleri ve kar yedeklerinin sermayeye ilavesi suretiyle elde edilmişse, bu takdirde iktisap tarihi daha önceden sahip olunan senetlerin iktisap tarihi olacaktır.

Hisse senetlerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazancın değer artış kazancı olarak vergilendirilmesi için hisse senedinin borsaya kayıtlı olup olmasının önemi yoktur.

Hisse senedi satışından doğan değer artış kazancında vergilendirilecek kazanca “safı değer artışı” denilmektedir.

Buna göre, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun geçici 56/F maddesinin birinci fıkrasında, değer artışında safı kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunmaktadır.

Hisse senedi ve diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazancın tespitinde iktisap bedeli olarak, bunların iktisabı karşılığında ödenen bedel dikkate alınmaktadır.

Değer artış kazançlarında, kazançların enflasyondan kaynaklanan kısmının vergilendirilmesini önlemek için endeksleme ve indirim müesseseleri uygulanmaktadır. Gerçek kişi mükellefler dilerlerse yıllar itibarıyla (2002 yılı için %87,4) belirlenen indirim uygulamasını dilerlerse hisse senedinin elden çıkarıldığı ay

hariç olmak üzere maliyet bedeli, her ay DİE tarafından belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilen endeksleme uygulamasını kullanabilmektedirler.

Değer artış kazançlarında bir yıl içerisinde elde edilen kazancın 2002 hesap döneminde 3.500.000.000 TL (Yeni para birimi ile 3.500 TL) tutarındaki kısmı ise vergiden istisna edilmektedir.

1/1/2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren ve 4783 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununun 80, mükerrer 80, 81 ve mükerrer 81 inci maddelerinde “Değer Artış Kazançları”nın vergilendirilmesi düzenlenmiştir.

Hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin olarak 4842 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler sonrasında;

İvazsız iktisap edilenler, Türkiye’de kurulu menkul kıymetler borsasında işlem gören ve üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar (üç aylık süreyi bir yıla kadar çıkartmaya veya tekrar kanuni süreye kadar indirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir) değer artış kazancı olarak vergilendirilmektedir.

Hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların değer artış kazancı olarak vergilendirilebilmesi için;

- Hisse senetlerinin iktisabının ivazlı olması,
- İMKB’de işlem gören hisse senetlerinin iktisap tarihinden itibaren üç ay içerisinde elden çıkarılması,
- İMKB’de işlem görmeyen hisse senetlerinin tam mükellef kurumlara ait olması ve iktisap tarihinden itibaren 1 yıl içinde elden çıkarılması gerekmektedir. Aksi durumda, doğan kazanç değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecektir.

Hisse senedi değer artış kazançlarının enflasyondan arındırılmasını teminen, kıymetin elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere DİE tarafından belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılan maliyet bedeline göre kazanç tespiti yapılmaktadır.

Ayrıca, hisse senedi satışından doğan değer artış kazançları dahil olmak üzere, bir yıl içinde elde edilen değer artış kazançları toplamının 2003 hesap dönemi için 10.000.000.000 TL (Yeni para birimi ile 10.000 TL)'si gelir vergisinden istisna edilmiştir.

Bu istisna 2004 yılı için 12.000 TL, 2005 yılı için 13.000 TL olarak belirlenmiştir.

3.2. 1/1/2004 tarihinden sonra uygulanan mevzuat

Hisse senedi satışından doğan değer artış kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin olarak Gelir Vergisi Kanununda 4842 sayılı Kanunla yapılan düzenleme, 31/12/2005 tarihine kadar uygulanmıştır.

1/1/2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 5281 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliklerle, ivazsız olarak iktisap edilenler ile tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından doğan kazançlar değer artış kazancı olarak vergilendirilmektedir.

Öte yandan, Gelir Vergisi Kanununa 5281 sayılı Kanunla eklenen geçici 67 nci maddenin (1) numaralı fıkrasında bankalar ve aracı kurumların takvim yılının üçer aylık dönemleri itibarıyla;

a) Alım satımına aracılık ettikleri menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarının alış ve satış bedelleri arasındaki fark,

b) Alımına aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının itfası halinde alış bedeli ile itfa bedeli arasındaki fark,

c) Menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının tahsiline aracılık ettikleri dönemsel getirileri (herhangi bir menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracına bağlı olmayan),

d) Aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının ödünç işlemlerinden sağlanan gelirler

üzerinden %15 oranında vergi tevkifatı yapacakları, dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar için bu oranın %0 olarak uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu vergi kesintisi oranları muhtelif tarihlerde yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararlarıyla belirlenmiş ve hisse senetlerinin satışından doğan tam mükellef gerçek kişi ve kurumların gelirleri üzerinden yapılacak vergi kesintisi oranı, 2008/14272 ve 2009/14580 sayılı Bakanlar Kurulu Kararlarıyla %0 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, dar mükellef gerçek kişi ve kurumların gelirleri üzerinden %0 oranında vergi kesintisi yapılmasına ilişkin hüküm, 8/1/2010 tarih ve 27456 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 15/10/2009 tarihli ve Esas No:2006/119, Karar No:2009/145 sayılı Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edilmiş ve kararın yürürlüğe girmesi Resmi Gazetede yayım tarihinden dokuz ay sonraya bırakılmıştır.

Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca vergi kesintisi yoluyla vergilendirilen hisse senetlerinden, değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra bunların bir kısmının elden çıkarılması halinde, ilk giren ilk çıkar yöntemi kullanılmak suretiyle, vergi kesintisi matrahının tespitinde dikkate alınacak alış bedeli belirlenmektedir. Bir hisse senedinin alımından önce elden çıkarılması halinde, elden çıkarılma tarihinden sonra yapılan ilk alım işlemi esas alınarak üzerinden vergi kesintisi yapılacak tutar tespit edilecektir.

Üç aylık dönem içerisinde aynı türden menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı ile ilgili olarak birden fazla alım satım işlemi yapılması halinde vergi kesintisinin gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınmaktadır. Aynı türden menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı alım satımından doğan zararlar takvim yılı aşılmamak kaydıyla izleyen dönemlerin vergi kesintisi matrahından mahsup edilmektedir. Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracının alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki Yeni Türk Lirası karşılıkları esas alınarak vergi kesintisi matrahı tespit edilmektedir. Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının yabancı bir para cinsinden ihraç edilmiş olması halinde ise vergi kesintisi matrahının tespitinde kur farkı dikkate alınmamaktadır.

Anılan geçici 67 nci maddenin (1) numaralı fıkrasında “tam mükellef kurumlara ait olup İMKB’de işlem gören ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan gelirler için Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 80 inci madde hükümlerinin uygulanmayacağı”; “Tam

mükellef kurumlara ait olup İMKB’de işlem gören ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasında Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesine göre vergi kesintisi yapılmayacağı” belirtilmektedir.

Dolayısıyla, İMKB’de işlem gören ve bir yıldan fazla tutulan hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan gelirler üzerinden Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesine göre vergi kesintisi yapılmayacaktır.

Ayrıca,

- İMKB’de işlem gören,
- Bir yıldan fazla süreyle elde tutulan,
- Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesine göre vergi kesintisine

tabi tutulan hisse senetleri satış kazançları Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 80 inci maddesi kapsamında “değer artış kazancı” olarak vergiye tabi tutulmayacak; yalnızca Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesi kapsamında değerlendirilecektir.

3.3. Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 80 ve müteakip maddeleri çerçevesinde hisse senedi satış kazançlarının vergilendirilmesi

Hisse senetlerinin elden çıkartılmasının değer artış kazancının konusuna girebilmesi için bu kıymetlerin ivazlı olarak iktisap edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, İMKB’de işlem gören hisse senetlerinin değer artış kazancı kapsamında vergilendirilebilmesi için iktisap tarihinden itibaren 1 yıl içinde elden çıkarılmış olması gerekmektedir. Eğer, hisse senedi bu bir yıllık süre geçtikten sonra elden çıkarılmışsa bundan doğan kazanç değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecektir. Hisse senedi iktisap tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde elden çıkarılmış ise bu durumda vergileme sadece gelir Vergisi Kanununun geçici 67 nci maddesine göre alım-satım aracılık yapan banka ve aracı kurumlar tarafından vergisi kesintisine tabi tutularak yapılacaktır.

İMKB’de işlem görmeyen hisse senetleri ise 1/1/2006 tarihinden sonra iktisap edilmesi ve tam mükellef kurumlara ait olması durumunda, bu hisse senetlerinin satışından doğan kazançlar Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 80/1 madde-

sine göre değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir. Bu şekilde vergilendirilen hisse senedi satış kazançları, DİE tarafından açıklanan toptan eşya fiyat endeksi baz alınarak endekslenen maliyet bedeli üzerinden tespit edilecektir.

Ayrıca, anılan hükme göre değer artış kazançlarındaki istisna uygulaması hisse senedi satış kazançları dahil olmak üzere menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar için uygulanmamaktadır.

3.4. 1/1/2006 tarihinden önce iktisap edilen hisse senetlerinin vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanununun geçici 67/10 maddesinde 1/1/2006 tarihinden önce iktisap edilen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde 31/12/2005 tarihi itibarıyla geçerli hükümlerin uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

31/12/2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümlere ilişkin açıklamalar, yazımızın "1.2.1" başlığının ikinci bölümünde yapılmış bulunmaktadır.

Bu çerçevede, 1/1/2006 tarihinden önce ivazsız olarak iktisap edilen, tam veya dar mükellef kurumlara ait olup, İMKB'de işlem gören ve tam mükellef kurumlara ait olan hisse senetlerinin 2007 yılından sonra elden çıkarılmasından doğan kazançlar, süreler dikkate alındığında değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecektir.

KAYNAKÇA

T.C. Yasalar (06.01.1961). **193 sayılı gelir vergisi kanunu**. Ankara : Resmi Gazete (10700 sayılı)

T.C. Yasalar (10.06.1949). **5422 sayılı kurumlar vergisi kanunu** (mülga). Ankara : Resmi Gazete (7229 sayılı)

T.C. Yasalar (21.06.2006). **5520 sayılı kurumlar vergisi kanunu**. Ankara : Resmi Gazete (26205 sayılı)